

www.nfunorge.org
Youngstorget 2B, 0181 Oslo
Postboks 8954, Youngstorget,
0028 Oslo
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
E-post: post@nfunorge.org
www.facebook.com/NFUnorge

Helse- og omsorgsdepartementet.

Høring - NOU 2024:18 En universell tannhelsetjeneste

Det vises til høringsnotat fra Helse- og omsorgsdepartementet av 02.10.2024 om NOU 2024:18 - En universell tannhelsetjeneste. Norsk Forbund for Utviklingshemmede takker Tannhelseutvalget for arbeidet som er gjort i NOU-en, og takker for muligheten til å gi innspill til denne.

Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) er en menneskerettsorganisasjon som arbeider for full deltakelse og likeverd, og mot diskriminering. NFU skal ivareta interessen til mennesker med utviklingshemming og deres familier, overfor sentrale, regionale og lokale myndigheter. NFU har ca. 8500 medlemmer.

Mange personer med utviklingshemming har særskilte behov som må ivaretas i møte med helsetjenestene - som ulik evne til egenomsorg, vanskeligheter med å forstå og bli forstått på lik linje med andre og svakere helsekompetanse. Dette utgjør en risiko for mange i denne gruppen for å falle utenfor ordinære helsetjenester - inkludert tannhelsetjenesten. NFU mener at munnhelse ikke må sees separat fra den fysiske og psykiske helsen. Personer med utviklingshemming kan ha større risiko for dårlig tannhelse, blant annet på grunn av biologiske momenter, medisinbruk og utfordringer med daglig munnstell.

Tannhelsetjenesteloven pålegger i dag fylkeskommunene ansvar for Den offentlige tannhelsetjenesten, og herunder et særskilt ansvar for å tilby et regelmessig og oppsøkende tannhelsetilbud til personer med utviklingshemming. NFU er positive til at NOU-en tydeliggjør dette ansvaret, og forslaget om å videreføre og styrke dette tilbudet. Vi mener at dette er et viktig signal. Personer med utviklingshemming har

varierende evne til å oppsøke tjenester på egen hånd, og flere ev avhengige av at tannhelsetjenesten er initiativtaker, følger opp tjenesten og at det tilbys behandling i tilrettelagte omgivelser. Det er derfor sentralt at tjenesten er helhetlig, proaktiv og oppsøkende.

Parallelt med dette er det en bekymring at mange i målgruppen ikke mottar nødvendig tannhelsehjelp, på tross av retten de har til dette. Det kan være ulike faktorer som er grunn til det - mangel på informasjon eller ressurser, eller svikt i samhandlingen mellom kommunale helse- og omsorgstjenester og tannhelsetjenesten. Det bør ikke bare legges til grunn et ansvar, men stilles ytterligere krav til hvordan dette ansvaret skal gjennomføres i praksis.

Vi ønsker å understreke at det er viktig at personer med utviklingshemming fortsatt får gratis tannhelsehjelp. Mange personer med utviklingshemming er avhengige av offentlige ytelser og har lav betalingsevne. NFU erfarer at kommuner landet over øker husleie i kommunale boliger og egenandeler for praktisk bistand for å kompensere for dårlig økonomi i kommunen. Disse økonomiske omdisponeringene går ut over personer som har færre muligheter for økonomisk mobilitet, som for eksempel personer med utviklingshemming.

NFU støtter utvalgets forslag om at den offentlige tannhelsetjenestens særlige ansvar for forebygging rettet mot barn og unge tydeliggjøres, samt for å bidra til å styrke deres helsekompetanse gjennom et helt liv. Her ønsker vi å understreke at det er viktig at informasjon blir bedre tilpasset for de barn og unge med kognitive nedsettelse, at kommunikasjonen foregår på et språk de har best forutsetninger for å forstå og kunne uttrykke seg på, samt at tjenestetilbudet blir tilpasset de ulike forutsetningene som barn og unge med utviklingshemming har.

NFU støtter forslaget om at den offentlige tannhelsetjenestens ansvar for forebygging, oppsøkende og målrettede tilbud for de som har et særskilt behov styrkes.

NFU støtter forslaget om utvidelse av den offentlige tannhelsetjenestens ansvar for pasienter med særskilte behov.

NFU mener at fylkeskommunene bør forpliktes til å ha dedikert kompetanse på utviklingshemming og tannhelse, slik at bedre tilpasset behandling sikres, samt kunnskap om kommunikasjonsformer og hvordan en skal møte personer med ulike behov.

NFUs medlemmer erfarer utfordringer knyttet til mangelen på samhandling mellom tannhelsepersonell og andre deler av helsetjenesten. Vi er derfor positive til de

tiltakene og tolkningene som fordrer en anerkjennelse av tannhelse som en integrert del av den generelle kroppshelsen, både fysisk og psykisk. Det er, etter vår mening, helt nødvendig med krav om samarbeidsavtaler mellom kommunale helse- og omsorgstjenester og tannhelsetjenesten. I dag svekkes systemet av mangelen på journaltilgang og informasjonsdeling for øvrig. Ved å iverksette tiltak som forplikter et slikt samarbeid, kan det etableres strukturer som sikrer at - blant annet - personer med utviklingshemming får bedre og mer helhetlige tjenester.

Utvalget gjør en god jobb med å fremheve betydningen av forebyggende arbeid. God munnhygiene kan for personer med utviklingshemming være et resultat av daglige rutiner, bevissthet og støtte. Mange i denne gruppen får bistand fra pårørende eller kommunalt ansatte til både munnhygiene og ernæring. For å lykkes med å sikre utviklingshemmede god forebygging, må tannhelsetjenesten samarbeide med støttenettverket rundt disse personene og tjenesteytere. Her kan det eksempelvis gjennomføres tiltak som etablering av opplegg for opplæring av ansatte i bofellesskap, helsepersonell i hjemmetjenesten og for pårørende. Dette kan skje gjennom kurs, veiledning og etablering av rutiner for kontakt med tannhelsetjenesten, og ved at tannpleiere er med i koordineringen av det helhetlige helse- og omsorgstjenestetilbudet for personer med utviklingshemming som har behov for dette.

NFU er positive til utvalgets forslag om å gjøre Tverrfaglig psykolog- og tannhelsetilbud til tortur- og overgrepsofre og personer med alvorlig angst for tannbehandling (TOO-tilbudet) til en del av den offentlige tannhelsetjenesten. Mange personer med utviklingshemming kan ha tidligere negative erfaringer med tannbehandling, kommunikasjons vansker, sensoriske utfordringer og/eller tilleggsdiagnoser som kan gjøre ordinær tannbehandling lite egnet eller særlig uegnet. Videre er det i lov gitt adgang til bruk av tvang ovenfor personer med utviklingshemming, som kan resultere i traumer knyttet til denne tvangsbruken. Ved tilpasset oppfølging av fagpersoner med spesiell kompetanse innenfor psykisk og kognitiv helse, samt tannhelsepersonell, kan en få gode resultater av helsehjelpen. For å sikre likeverdig tilgang, må det tydeliggjøres at personer med utviklingshemming - også uten en angstdiagnose - kan henvises til dette tilbudet.

I utredningen understreker utvalget den gjensidige effekten oral helse og øvrig helse har på hverandre. Dårlig tannhelse kan forverre ernæringssituasjonen, forsterke smerteopplevelser og negativt påvirke atferd og psykisk helse. Samtidig kan dårlig helse, svekket motorikk og nedsatt kognitiv funksjon vanskeliggjøre opprettholdelse av god munnhelse. På bakgrunn av dette er vi positive til forslaget om å knytte integrering av tannhelse i spesialisthelsetjenesten, da vi anser dette for å være en nødvendig del av behandlingsforløpet i disse tilfellene. Her må personer med utviklingshemming som behandles for ulike somatiske eller psykiske lidelser inkluderes, der tannhelse er en forutsetning og/eller medvirkende faktor til en vellykket og helhetlig behandling.

NFU er positive til utvalgets forslag om å innføre lovpålagte samarbeidsavtaler mellom den offentlige tannhelsetjenesten og med øvrige helse- og omsorgstjenester.

I utredningens kapittel 15 drøftes det hvilket forvaltningsnivå som bør ha ansvaret for den offentlige tannhelsetjenesten, herunder tre ulike modeller for denne organiseringen - en harmonisert modell med delt ansvar mellom kommune og stat, en regional foretaksmodell og videreføring av fylkeskommunalt ansvar for den offentlige tannhelsetjenesten. I vurderingen tas det hensyn til momenter som samordning, kvalitet, kompetanseutvikling og tilgjengelighet. For personer med utviklingshemming som har et behov for tilrettelagt, oppsøkende og koordinert tannhelsehjelp, vil valget av forvaltningsnivå ha stor betydning.

Dagens fylkeskommunale modell har fostret kompetanse og utviklet rutiner knyttet til denne gruppens behov. En videreføring av denne modellen, slik det foreslås av mindretallet, vil kunne bevare lokal forankring og kontakt med øvrige helse- og omsorgstjenester. Denne løsningen forutsetter likevel tydeligere krav til samhandling og systematisk oppfølging, og må sees i lys av utvalgets forslag 32.

Flertallets forslag om en harmonisert modell, hvor kommunene får ansvar for den primære tannhelsetjenesten og staten får ansvar for spesialisttjenester, har potensiale for å styrke samordningen med helse- og omsorgstjenester lokalt i større grad. I en ideell verden ville dette kunne være positivt for personer med utviklingshemming. Men dette forslaget må imidlertid sørge for at kommunene får nødvendig kompetanse, mulighet og bistand til å styrke sin kapasitet og en plikt til å videreføre det oppsøkende arbeidet. NFU erfarer i sitt arbeid at medlemmer gir uttrykk for at det er stor variasjon i helse- og omsorgstjenestene i landets kommuner. Vi ser i dagens situasjon at bistand/tjenester til personer med utviklingshemming er der de kutter først og mest. Vi er bekymret for at om dette ansvaret tillegges kommunen uten tilstrekkelige kvalitetssikrende tiltak og økonomisk bistand eller rammetilskudd, vil kvaliteten på og omfanget av tannhelsetjenestene variere like mye som i helse- og omsorgstjenestene, og at de individuelle behovene vil være påvirket av utøvelsen av det kommunale selvstyret.

NFU mener at det, uavhengig av modellvalg, må være en lovfesting av et tydelig «sørge-for»-ansvar for personer med utviklingshemming, og at det må etableres nasjonale kvalitetsstandarder som sikrer likeverdig behandling på tvers av forvaltningsnivå og geografi. Sikkerhet, trygghet, kontinuitet og tilgjengelighet må være styrende prinsipper i organisering og gjennomføring - spesielt for de som er avhengige av at tjenestene finner dem.

Avsluttende bemerkninger

Utvalget tar mange viktige grep for å sikre at tannhelsetjenesten skal bli universell og mer likeverdig. For personer med utviklingshemming er foreslåtte tiltak både å regne for en videreføring og en styrking av eksisterende rettigheter, som i praksis kan være

svake. For å sikre reell oppfyllelse av målet om likeverdig tilgang, trenger vi forpliktende samarbeid mellom sektorer, strukturert opplæring av tjenesteytere, god tilrettelegging av tilbud og økonomiske støtteordninger som gjør det mulig å benytte seg av tjenestene.

For NFU er det sentralt at tannhelsen integreres som en del av den helhetlige kroppshelsen, og vi stiller oss bak utvalgets målsetning om å sikre en universell rett til tannhelsetjenester for befolkningen. Det er helt avgjørende at det i dette arbeidet tas hensyn til personer med utviklingshemming, og at virkemidler som sikrer god gjennomføring i praksis kommer på plass.

Med vennlig hilsen,

Hedvig Ekberg

Generalsekretær